

UNIVERSITATEA AUREL VLAICU DIN ARAD
ȘCOALA DOCTORALĂ INTERDISCIPLINARĂ
DOMENIUL DE DOCTORAT TEOLOGIE
FACULTATEA DE ȘTIINȚE UMANISTE ȘI SOCIALE

VIAȚA CREȘTINĂ TRĂITĂ ÎN PUTEREA ÎNVIERII
O analiză exegetică și teologică a implicațiilor morții și învierii lui
Hristos pentru viața credinciosului în Epistolele pauline

Coordonator Științific,

Prof. univ. dr. habil. CORNELIU CONSTANTINEANU †

Prof. univ. dr. habil. MARCEL V. MĂCELARU

Student doctorand,

VASILE FILIP

ARAD

2022

CUPRINS

CUPRINS	2
INTRODUCERE	5
1. Subiectul și obiectivele tezei.....	5
2. Descriere generală (încadrarea temei, importanța, nevoia tezei, argumentul central)	5
3. Delimitări.....	6
4. Descrierea metodologiei de cercetare	7
CAPITOLUL I	10
MOARTEA ȘI ÎNVIEREA ÎN ABORDĂRILE RECENTE ALE TEOLOGIEI PAULINE	10
1. De la Ferdinand Christian Baur și „Școala din Tübingen”, la Ed Parish Sanders 11	
2. Noua perspectivă asupra lui Pavel.....	13
2.1. Interpretarea narativă a teologiei pauline	23
2.2. Participarea în Hristos.....	25
2.3. Îndreptățirea prin participarea în Hristos.....	32
2.4. Noua creație în Hristos	38
2.5. Rolul soteriologic și etic al Duhului Sfânt	43
2.6. Dimensiunea etică.....	47
3. Concluzii	51
CAPITOLUL II	52
MOARTEA ȘI ÎNVIEREA LUI HRISTOS ÎN SCRIERILE PAULINE	52
1. Narațiunea morții și învierii lui Hristos și schimbarea de paradigmă din viața lui Pavel	52
2. Elemente definitorii ale eshatologiei iudaice în teologia paulină	59
3. Anticiparea vieții noi în scrierile profetice	62
3.1. Venirea lui Mesia.....	62
3.2. Restaurarea poporului – Isaia 25-26; Ezechiel 37; Osea 6, 13	63
3.3. Noul Legământ – Ieremia 31; Ezechiel 36	67
3.4. Venirea Duhului – Ezechiel 36; Ioel 2	70
3.5. Noua creație – Isaia 65-66.....	72
3.6. Învierea morților – Daniel 12	76
4. Semnificații ale morții și învierii lui Hristos în scrierile pauline (privire de ansamblu).....	79
4.1. Centralitatea morții lui Hristos în scrierile lui Pavel.....	81

4.2.	Învierea lui Hristos ca inaugurare a noii creații a lui Dumnezeu	84
4.3.	Venirea Duhului Sfânt, semnul prezenței noii creații	89
4.4.	Învierea lui Hristos și schimbarea sau transformarea vieții credincioșilor ..	91
4.5.	Învierea lui Hristos și învierea credincioșilor	94
5.	Concluzii	98
CAPITOLUL III.....		100
ÎNCORPORAREA ÎN HRISTOS ȘI NOUA CREAȚIE: TRANSFORMAREA CREDINCIOȘILOR LA O VIAȚĂ NOUĂ ÎN HRISTOS		100
1.	Botezați în moartea și învierea lui Hristos: Romani 6:1-14)	100
1.1.	Contextul la Romani 6:1-14.....	101
1.2.	Analiză exegetică și teologică la Romani 6:1-14	106
2.	Răstigniți și aduși la viață împreună cu Hristos: Galateni 2:15-21	116
2.1.	Contextul la Galateni 2:15-21.....	116
2.2.	Analiză exegetică și teologică la Galateni 2:15-21	118
3.	O nouă creație în Hristos: 2Corinteni 5:14-21	127
3.1.	Contextul la 2Corinteni 5:14-21.....	128
3.2.	Analiză exegetică și teologică la 2Corinteni 5:14-21	128
4.	Aduși la viață împreună cu Hristos:Efeseni 2:1-7	136
4.1.	Contextul la Efeseni 2:1-7.....	136
4.2.	Morți în greșeli și în păcate (Efeseni 2:1-3).....	137
4.3.	Aduși la viață (înviați) împreună cu Hristos (Efeseni 4-7)	139
5.	Circumciși în Hristos: Coloseni 2:11-15	142
5.1.	Contextul la Coloseni 2:11-14.....	143
5.2.	Circumciși în Hristos	145
6.	Concluzii	152
CAPITOLUL IV.....		154
CONTRIBUȚIA DUHULUI SFÂNT LA VIAȚA NOUĂ A CREDINCIOȘILOR.....		154
1.	Spălarea nașterii din nou și înnoirea făcută de Duhul: Tit 3:4-5; 1Corinteni 6:11 155	
2.	Prezența Duhului în viața credincioșilor	160
2.1.	Prezența Duhului în cadrul noii comunități: Biserica, Templul Duhului Sfânt (1Corinteni 3:16-17)	161
2.2.	Prezența Duhului în credincioși: Trupul, Templul Duhului Sfânt (1Corinteni 6:19) 163	
2.3.	Pecetluiți cu Duhul: Efeseni 1:11-14.....	164
2.4.	Înfiați prin Duhul: Galateni 4:4-7; Romani 8:15-17	167
3.	Prin Duhul faceți să moară faptele trupului	174
3.1.	Umblarea prin Duhul: Romani 8:1-14	174
3.2.	Călăuziți de Duhul: Galateni 5:16-26	184
4.	Concluzii	194
CAPITOLUL V.....		195

<i>PUTEREA ÎNVIERII LUI HRISTOS: DIMENSIUNEA ETICĂ A ÎNVIERII LUI HRISTOS</i>	195
1. Trăind ca robi ai dreptății: Romani 6:15-23.....	196
1.1. Romani 6:15-23 în context: Instrumente ale dreptății.....	196
1.2. Trăind în slujba dreptății: Romani 6:15-23.....	199
1.3. Trăind dreptatea lui Dumnezeu: Implicațiile etice ale vieții noi în Romani 12:1-15:13.....	206
2. Dezbrăcați de omul cel vechi și îmbrăcați cu omul cel nou: Efeseni 4:17-24.....	212
2.1. Efeseni 4:17-24 în context.....	213
2.2. Nu mai trăiți asemenea păgânilor: Efeseni 4:17-24.....	214
2.3. Aplicații practice.....	221
3. Trăind în etica noii creații: Coloseni 3:1-17.....	223
3.1. Coloseni 3:1-17 în context.....	223
3.2. Fundamentul teologic al eticii pauline: Coloseni 3:1-4.....	225
3.3. Dimensiunea etică a vieții noi: Coloseni 3:4-17.....	229
3.4. Noua etică: aplicații practice.....	237
4. Întruparea Evangheliei: 2 Corinteni 3:1-4.....	238
5. Concluzii.....	243
<i>CAPITOLUL VI</i>	244
<i>DIMENSIUNEA PUBLICĂ A VIEȚII NOI ÎN HRISTOS: TRĂIND ÎN CONTEXTUL POSTMODERN</i>	244
1. Sumarul lucrării.....	244
2. Trăind noua viață în contextul postmodern.....	255
<i>CONCLUZII</i>	265
<i>BIBLIOGRAFIE</i>	269

REZUMAT

Majoritatea studiilor care abordează problema învierii credincioșilor se referă la învierea fizică care va avea loc la Parusia. Însă, în această lucrare ne-am propus să trecem dincolo de aceste abordări și să cercetăm problema „vieții creștine trăite în puterea învierii“. Prin urmare, nu ne referim la învierea din punct de vedere fizic, ci la acea înviere spirituală care se produce în viața credincioșilor în momentul participării lor în moartea și învierea lui Hristos. Pentru realizarea acestei lucrări am făcut o analiză exegetică și teologică a principalelor texte pauline în care Pavel vorbește despre viața nouă a credincioșilor ca fiind legată în mod direct de moartea și învierea lui Hristos, precum și despre viața creștină trăită în puterea învierii lui Hristos. Ne referim la acele texte pauline în care Pavel încorporează credincioșii în narațiunea morții și învierii lui Hristos. Am căutat să arătăm că odată ce credincioșii au fost introduși în narațiunea morții și învierii lui Hristos, au fost aduși la o viață nouă, au fost înviați din viața de păcat și moarte spirituală la o viață trăită în puterea învierii lui Hristos. Prin urmare, în lucrarea de față am observat modul în care credincioșii au fost înviați la o viață nouă, prezentă, precum și ce înseamnă a trăi în puterea învierii lui Hristos. Pentru realizarea acestui lucru, am căutat să observăm și rolul Duhului Sfânt pentru învierea prezentă a credincioșilor, precum și modul în care Duhul abilitază credincioșii pentru a trăi viața nouă și modul în care El face posibilă trăirea etică.

Lucrarea se încadrează în studiile de teologie biblică și cuprinde o perspectivă holistică asupra implicațiilor morții și învierii lui Hristos în viețile credincioșilor. Până în acest moment prea puține studii au abordat învierea lui Hristos în conexiune cu învierea prezentă, spirituală a credincioșilor și s-au referit mai degrabă la învierea fizică. Printre autorii evanghelici care au atins, totuși, acest subiect sunt: Oliver O'Donovan, Michael Gorman, Jürgen Moltmann, James Dunn, N. T. Wright, Corneliu Constantineanu, Gordon Fee și alții. Abordarea multor autori rămâne în domeniul teologiei învierii din perspectiva clasică, sau în domeniul eticii, și nu caută să demonstreze ce înseamnă a fi înviați împreună cu Hristos și a trăi în puterea învierii lui Hristos. Fără îndoială, mulți din cercetătorii amintiți, la fel ca alții, au o contribuție valoroasă în înțelegerea semnificației vieții noi în Hristos, dar nu suficientă pentru a înțelege modul în care Pavel vede aducerea credincioșilor la o viață nouă prin participarea în Hristos.

De asemenea, am observat o nevoie mare în viața practică a credincioșilor de trăire în conformitate cu noua viață. Cu alte cuvinte, am observat o mare necesitate de înțelegere a modului în care s-a petrecut aducerea credincioșilor la o viață nouă, precum și necesitatea unei trăiri practice a credinței creștine. Este vorba despre o diferență semnificativă între nivelul declarativ al credinței creștine și nivelul practic al acesteia, între a crede în Hristos și a trăi cu/în Hristos.

Lucrarea contribuie din mai multe puncte de vedere la teologia biblică și chiar la teologia publică. Mai întâi, are o implicație teologică și istorică, din moment ce conectează învierea lui Hristos de viața nouă trăită în credință. În al doilea rând, are o dimensiune etică și socială, deoarece învierea lui Hristos transformă viețile credincioșilor la o viață nouă, de moralitate trăită în societate. În al treilea rând, lucrarea de față are o dimensiune eshatologică, din moment ce învierea lui Hristos a inaugurat noua creație a lui Dumnezeu, iar credincioșii sunt parte a acestei noi ere și se bucură de binecuvântările noii creații în viața prezentă. De asemenea, lucrarea are o dimensiune pneumatologică, pentru că această viață nouă este trăită în prezența, călăuzirea și împuternicirea Duhului Sfânt. În final, lucrarea are o valență practică și publică, din moment ce credincioșii trăiesc această nouă viață *acum* și *aici* în contextul postmodern, chiar dacă păstrează și dimensiunea viitoare. Prin urmare, cercetarea de față contribuie la înțelegerea antropologiei biblice, soteriologiei biblice, pneumologiei biblice, eticii biblice și eshatologiei biblice.

Pentru realizarea acestei lucrări a fost nevoie să apelăm la o metodă foarte bine conturată. Mai întâi, am identificat textele pauline în care apare subiectul nostru, iar apoi am făcut o analiză exegetică, gramaticală și teologică asupra acelor textelor biblice. Prin urmare, am apelat și la comentarii biblice de specialitate și la diverse articole care abordează această problemă. Interesul nostru a fost ca prin metoda pe care am aplicat-o să observăm relația dintre învierea lui Hristos și învierea prezentă a credincioșilor. Pe parcursul acestui exercițiu exegetic și teologic am urmărit răspunsul la câteva întrebări principale: Care este semnificația morții și învierii lui Hristos pentru viața credincioșilor? Cum transformă învierea lui Hristos viața credincioșilor? Cum trăiesc credincioșii care au devenit o nouă creație în Hristos? Ce înseamnă a trăi în puterea învierii? Pe parcursul cercetării, am încercat să înțelegem mesajul pe care autorul a vrut să-l transmită, modul în care a fost receptat mesajul, precum și modul în care este posibilă aplicarea acestui mesaj în contextul prezent al credincioșilor.

Lucrarea cuprinde șase capitole, fiind precedate de o introducere și urmate de concluzii și bibliografie. În primul capitol ne-am propus să vorbim despre modul în care noile abordări

ale teologiei pauline contribuie la înțelegerea vieții trăite în puterea învierii și a implicațiilor morții și învierii lui Hristos în viața credinciosului. Am căutat să demonstrăm că odată cu dezvoltarea noilor perspective, teologia paulină a devenit mult mai bine înțeleasă. Am plecat de la Ferdinand Christian Baur și „Școala din Tübingen“, urmând cu Ernst Käsemann (1906–1998), care vorbește despre victoria lui Dumnezeu asupra răului și cu Christiaan J. Beker și lucrarea „*Paul the Apostle: The Triumph of God in Life and Thought*”,¹ de unde am primit ca moștenire căutarea unei idei centrale în teologia lui Pavel. În felul acesta, am ajuns la E. P. Sanders care a propus un nou mod de a-l înțelege pe Pavel² și în cele din urmă la James Dunn, N. T. Wright și ceilalți adepți ai NPP (Noua Perspectivă asupra lui Pavel). Am arătat că deși „nu există un singur corp a NPP”,³ în general, are în centru două scopuri. Mai întâi, reevaluarea minuțioasă a iudaismului, în general, contemporan cu Isus și cu cei mai vechi urmași ai săi, în special, în ceea ce privește soteriologia implicită a acestuia. În al doilea rând, ea cuprinde un set mai divers de reevaluare ale scrierilor lui Pavel, în lumina iudaismului reevaluat.⁴ Având aceste scopuri, adepții noii perspective recurg la reinterpretarea principalelor doctrine creștine. În contrast cu concepția protestantă/reformată tradițională, care considerau iudaismul ca fiind o religie a Legii, Sanders și adepții săi au înțeles iudaismul ca fiind o religie a harului, prin urmare, adepții NPP au pledat pentru importanța credinței în defavoarea faptelor Legii.

Mult timp, scrierile lui Pavel au fost văzute ca fiind un set de învățături, un set de texte argumentative, fără a fi văzute în ele structuri narative, dar în ultimii ani, odată cu noua abordare asupra lui Pavel, o serie de cercetători au observat că scrierile sale au la bază anumite narațiuni adiacente de unde Pavel își extrage învățătura. Primul care a vorbit despre această interpretare a fost Richard B. Hays, urmat de alți teologi, precum Norman Peterson, N. T. Wright, Ben Witherinton, Stephen Fowl, Sylvia Kesmaat, Katherine Grieb, Douglas Campbell, Bruce Longenecker, Kar Yong Lim, Beth Moore, Michael Gorman și alții.⁵ Printre aceste narațiuni subiacente sunt „Dumnezeu și creația“, „exilul și întoarcerea din exil“, și în mod deosebit narațiunea morții, învierii și înălțării lui Hristos, precum și evenimentul de pe drumul spre Damasc, când Pavel s-a întâlnit cu Hristos.⁶ Importanța acestei narațiuni este dată de faptul că

---

¹ Christiaan J. Beker, *Paul the Apostle: The Triumph of God in Life and Thought*, Philadelphia, Fortress Press, 1980.

² E. P. Sanders, *Paul and Palestinian Judaism: A Comparison of Patterns of Religion*, Fortress Press, Minneapolis, Minn., 1989.

³ N. T., Wright, *Paul and His Recent Interpreters*, Minneapolis, Fortress Press, Kindle Edition, 2015, Loc., 2101-2103.

⁴ Garwood P. Anderson, *Paul's New Perspective: Charting a Soteriological Journey*, Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, Kindle Edition, 2016, Loc. 466-468.

⁵ A se vedea Corneliu Constantineanu, *Interpretarea narativă în teologia paulină*, Cluj-Napoca, Ed. Casa Cărții de Știință, 2009, p. 4-6.

⁶ N. T. Wright, *Paul: In Fresh Perspective*, Minneapolis, Fortress, 2005, p. 8

în momentul convertirii, credinciosul participă la narațiunea morții și învierii lui Hristos, iar pe baza acestei participări în Hristos, Pavel își bazează soteriologia, speranța, trăirea etică, reconcilierea, eclesiologia și întreaga viață creștină cu toate binecuvântările noii creații.

Probabil că cel mai proeminent scriitor pe tema participării în Hristos este Michael Gorman. El a demonstrat că participarea în Hristos este exprimată de Pavel în mai multe moduri. Prin expresiile sau prepozițiile „în“, „cu“ și „prin“ Hristos,⁷ cum este în Romani 6:11: „Socotiți-vă morți față de păcat și vii pentru Dumnezeu, în Isus Hristos (ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ), Domnul nostru“. De asemenea, participarea în Hristos este dată de prefixul „syn“, care poate fi tradus prin „co“, „împreună cu“ sau „cu“. Astfel, credincioșii au murit împreună cu Hristos, au fost răstigniți împreună cu Hristos (συνεσταυρώθη – Rom. 6:6), au fost îngropați împreună cu Hristos (συνετάφημεν – Rom. 6:3-4), au înviat împreună cu Hristos, au fost înălțați împreună cu Hristos etc. Michael Gorman, dezvoltă o teologie centrată în moartea și învierea lui Isus Hristos. El consideră că participarea se învâрте în jurul a trei termeni: „cruciform (în forma crucii), participare și misiune“.⁸ Teza lui Gorman este că „participarea/crucificarea/moartea lui Hristos (*cruciformity*) este în mod paradoxal și participarea în învierea lui Hristos“ (*resurrecformity*).⁹

În lumina participării în Hristos a fost redefinită și îndreptățirea prin credință, care trece dincolo de moștenirea reformată, în care îndreptățirea era considerată penal, Dumnezeu pedepsindu-și Fiul pentru a-i socoti pe oameni neprihăniți. Tot astfel, s-a depășit și concepția reformată de imputare a neprihănirii. Pentru adepții NPP, îndreptățirea prin credință implică și participarea eshatologică în noua creație, precum și transformarea etică. Participarea și îndreptățirea nu pot fi separate, ci ele sunt două fețe ale aceleiași monede, moneda convertirii. Co-crucificarea cu Hristos este imediat urmată (în mod implicit sau explicit) de învierea împreună cu Hristos: învierea la o viață nouă într-o relație de legământ cu Dumnezeu. Această realitate a justificării și botezului presupune transferarea în Hristos. Astfel, cei care sunt în Hristos au fost transferați de sub puterea păcatului sub puterea neprihănirii lui Hristos. Așadar,

---

⁷ Michael Gorman, *Participating in Christ: Explorations in Paul's Theology and Spirituality*, Michigan, Grand Rapids, Baker Academic, 2019, p. 3-4.

⁸ Michael Gorman, *Cruciform or Resurrectiform: Paul's Paradoxical Practice of Participation in Christ*, Ex Auditu, 33, 2017, p. 60.

⁹ Recomandăm pentru acest subiect și lucrările lui Gorman: *Becoming the Gospel: Participation and Mission in Paul*, Grand Rapids, Eerdmans, 2015; *Inhabiting the Cruciform God: Kenosis, Justification, and Theosis in Paul's Narrative Soteriology*, Grand Rapids, Eerdmans, 2009; *Cruciformity: Paul's Narrative Spirituality of The Cross*, Grand Rapids: Eerdmans, 2001.

trăirea etică este un fapt ce decurge inevitabil din participarea în Hristos. Prin urmare, îndreptățirea este participativă și transformatoare.

Un alt rezultat al participării în Hristos este „participarea credincioșilor în noua creație a lui Hristos“. Credincioșii, care s-au unit cu Hristos, au devenit o nouă creație, au fost înnoiți și astfel sunt introduși în noua creație eshatologică. Odată cu învierea lui Hristos noua creație a fost inaugurată, iar credincioșii participă în ea prin participarea/credința în Hristos, iar profețiile Vechiului Testament cu privire la noua creație au fost împlinite. Vechiul veac, veacul robit de păcat, tot ceea ce erau credincioșii în vechiul Adam, a trecut, iar credincioșii trăiesc în noul veac, în noul Adam, Hristos. Prin participarea în Hristos, credincioșii împărtășesc și dragostea și caracterul lui Hristos.

Cel care face posibilă această participare este Duhul Sfânt, care lucrează la regenerarea credincioșilor și la înnoirea continuă a credincioșilor, El fiind Cel care abilitază credincioșii să trăiască viața nouă. Din aceasta decurge posibilitatea trăirii etice. Credincioșii, care altădată erau înrobiți de păcat, au primit posibilitatea trăirii etice, datorită participării în Hristos, a transformării și a abilitării pe care o face Duhul în viețile lor. Deși Duhul este cel care face posibilă participarea în Hristos și adoptarea caracterului Hristos, totuși, această nouă creație este doar inaugurată, urmând a se desfășura în mod deplin la Parusia.

Odată deschise aceste noi orizonturi, ne-a fost facilitată înțelegerea vieții trăite în puterea învierii. Am demonstrat în acest capitol că, din moment ce credincioșii participă în narațiunea morții și învierii lui Hristos, au fost îndreptățiți, au fost transformați, introduși în noua creație și pot trăi noua viață în mod deplin.

În al doilea capitol, am analizat problema „morții și învierii lui Hristos în scrierile pauline“. Am căutat să arătăm, în primul rând, că Evanghelia predicată de Pavel nu este o invenție proprie, chiar dacă a primit-o prin revelație de la Hristos, ci este ancorată în scrierile Vechiului Testament. În continuare, am căutat să arătăm că profețiile Vechiului Testament care prevesteau o viață nouă a poporului s-au împlinit în Hristos, iar credincioșii trăiesc această viață nouă în prezent. În al treilea rând, am căutat să arătăm care este înțelesul morții și învierii în scrierile lui Pavel. Am demonstrat în acest capitol că odată cu schimbarea de paradigmă din viața lui Pavel, petrecută pe drumul spre Damasc, Pavel și-a schimbat perspectiva asupra lui Hristos și asupra scrierilor Vechiului Testament. Din acel moment, Pavel se consideră ca parte a noului popor al lui Dumnezeu, și trăiește în noua creație a lui Dumnezeu.

În prima parte a acestui capitol, am demonstrat că, elementele definitorii ale eshatologiei iudaice s-au împlinit. Astfel, profețiile cu privire la venirea lui Mesia (de exemplu, Is. 11:10, conform Rom. 15:12), la restaurarea poporului (Is. 25-26; Ez. 37; Os. 6, 13), la Noul Legământ (Ier. 31; Ez. 36), la venirea Duhului Sfânt (Ez. 36; Ioel 2) și cu privire la noua creație (Is. 65-66) s-au împlinit odată cu venirea lui Hristos.

În a doua parte a acestui capitol, am arătat semnificațiile morții și învierii lui Hristos în scrierile pauline. Am demonstrat că, deși înțelesul grupurilor de cuvinte „*anastasis și egeiro*“ (precum și a altor cuvinte pe care le folosește pentru înviere), este cel al învierii fizice, totuși, Pavel folosește acești termeni și pentru a se referi la moartea și învierea spirituală. Am arătat că moartea lui Hristos ocupă un loc central în scrierile lui Pavel (1Cor. 1:17, 21; 15:1-4 etc.). El declară că nu a vrut să știe altceva între corinteni decât pe Isus Hristos și pe El răstignit (1Cor. 2:2), deoarece doar în Hristos este posibilă mântuirea. Moartea lui Hristos trebuie privită prin lumina învierii, deoarece moartea fără înviere nu are nici o valoare.

Învierea lui Hristos este privită de apostolul Pavel ca fiind inaugurarea noii creații a lui Dumnezeu. Profețiile lui Isaia (Is. 40-66) s-au împlinit în Hristos, învierea lui Hristos este „primul rod“ al noii creații (1Cor. 15:20). Mai mult, prin participarea în Hristos credincioșii participă la noua creație și au devenit ei înșiși o nouă creație. Venirea Duhului este semnul prezenței noii creații și prin El, credincioșii au fost înnoiți, au fost înfiați și au fost abilitați să trăiască în noua creație. Cu toate că noua creație este deja prezentă, totuși ea se suprapune cu vechea creație, iar până la Parusie vor continua să se suprapună.

De asemenea, de învierea lui Hristos este conectată schimbarea sau transformarea vieții credincioșilor. Această semnificație este foarte importantă, deoarece de ea depinde întreaga viață creștină și bineînțeles, lucrarea noastră, prin urmare, despre această semnificație am vorbit în capitolul al treilea. De această înviere spirituală depinde și de învierea fizică (1Cor. 15), deoarece cei care sunt în Hristos, vor avea parte de o înviere fizică, finală.

În al treilea capitol, așa cum am anticipat deja, ne-am propus să vorbim despre „Încorporarea în Hristos și Noua creație: Transformarea credincioșilor la o viață nouă“. Prin urmare, am căutat în primul rând să dezbatem modul în care credincioșii sunt transformați de la viața de păcat și moarte spirituală la o nouă viață prin încorporarea în narațiunea morții și învierii lui Hristos. În al doilea rând, ne-am propus să arătăm că fundamentul vieții noi a credincioșilor este încorporarea credincioșilor în Hristos. În al treilea rând, ne-am propus să arătăm că prin participarea credincioșilor la narațiunea morții și învierii lui Hristos, credincioșii

au murit față de păcat și trăiesc o viață nouă. În cele din urmă, ne-am propus să vedem modul în care trăiesc credincioșii care au fost eliberați de păcat și aduși la viață prin unirea lor cu Hristos. Pentru realizarea acestui lucru, am realizat o analiză exegetică și teologică a principalelor texte în care Pavel conectează aducerea credincioșilor la o viață nouă de moartea și învierea lui Hristos, cum sunt: Romani 6:1-14; Galateni 2:15-21; 2 Corinteni 5:14-21; Efeseni 2:1-7 și Coloseni 2:11-15.

Pe fondul unor neînțelegeri de natură etică, Pavel scrie creștinilor din Roma despre transformarea pe care a adus-o Hristos în viața lor în momentul convertirii. El afirmă că în momentul convertirii credincioșii au murit față de păcat, deoarece când au fost botezați în Hristos au fost botezați și în moartea Lui, botezul în apă marcând trecerea de la moartea spirituală la viața spirituală. El spune că am fost răstigniți împreună cu Hristos (συνεσταύρωμαι, v. 6; Gal. 2:20), am murit împreună cu El și vom trăi împreună cu El (συναπεθάνομεν καὶ συζήσομεν, 2 Tim. 2:11), am fost îngropați împreună cu El (συνταφέντες αὐτῷ, v. 4; Col. 2:12), am fost aduși la viață împreună cu El (συνεζωοποίησεν, Ef. 2:5; Col. 2:13), au fost înviați și puși în locurile cerești împreună cu El (συνήγειρεν καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, Ef. 2:6), suntem moștenitori împreună cu El (8:17), suferim împreună cu El (8:17), suntem proslăviți împreună cu El (συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ, εἴπερ συμπάσχομεν ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν, 8:17) și vom împărăți împreună cu El (συμβασιλεύσομεν, 2 Tim. 2:12).¹⁰ Această participare în Hristos presupune eliberarea de viața veche și aducerea lor la o viață nouă, trăită în Hristos. Credincioșii au murit deja față de păcat, au fost eliberați deja de puterea păcatului, au fost deja înviați la o viață nouă și au posibilitatea de a trăi noua etică. Pentru a explica acest lucru, Pavel afirmă că „omul cel vechi“, omul robit de păcat a fost răstignit, pentru ca trupul păcatului să fie dezbrăcat de puterea lui (Rom. 6:6), prin urmare, păcatul nu am trebuie să stăpânească în viețile credincioșilor, și nu vor mai da în stăpânirea păcatului mădularele trupului. Viața nouă a credincioșilor este trăită pentru Dumnezeu, iar mădularele trupului au devenit instrumente ale dreptății (Rom 6:10-13).

Acest lucru este demonstrat de Pavel și în Galateni. În 2:20, Pavel subliniază participarea credincioșilor în narațiunea morții și învierii lui Hristos. El afirmă că „*am fost răstignit împreună cu Hristos*“. După cum am văzut în Romani 6:6, „*omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu Hristos*“, în Galateni 5:24 spune că „*cei ce sunt ai lui Hristos și-au răstignit firea pământească împreună cu poftetele și patimile ei*“, iar în Galateni 6:14, tot el

---

¹⁰ Leon Morris, *The Epistle to the Romans*, William B. Eerdmans Pub. Co., Grand Rapids. Mich., 2012, p. 248; A se vedea și Corneliu Constantineanu, *Trăiți în pace: dimensiunea socială a reconcilierii în teologia paulină*, Casa Cărții: Risoprint, Oradea; Cluj-Napoca, 2013, p. 186.

spune: „*lumea este răstignită față de mine și eu față de lume*“. Momentul când s-a petrecut acest lucru este cel al convertirii, de pe drumul spre Damasc, când Pavel s-a întâlnit cu Hristos. Din acel moment, nu se mai bazează pe neprihănirea pe care o dă Legea, ci se bazează pe neprihănirea ce o dă Hristos, care presupune și transformarea etică. Din moment ce „eul“ cel vechi, „eul“ robit de păcat a fost răstignit împreună cu Hristos, atunci Pavel, la fel ca ceilalți credincioși, trăiesc o viață nouă prezentă pentru Dumnezeu, în Hristos.

Un alt text care evidențiază participarea în Hristos și transformarea credincioșilor la o viață nouă este 2 Corinteni 5:14-21. Aici Pavel arată că ceea ce stă la baza vieții noi a credincioșilor este „dragostea lui Hristos“, care a fost exprimată în mod concret în moartea lui Hristos pentru păcătoși. Căci, „dacă unul singur a murit pentru toți, toți deci au murit“ (v. 14). Moartea lui Hristos a fost o moarte substitutivă, o moarte în locul, sau în numele altei persoane. El este cel care a murit pentru toți, prin urmare toți au murit. Astfel, prin unirea cu Hristos, credincioșii au murit și ei împreună cu Hristos, iar dragostea lui Hristos a fost turnată în inimile credincioșilor. Acum, deci, cei ce trăiesc prin El, nu mai trăiesc pentru ei înșiși, ci pentru Cel ce a murit și a înviat pentru Ei, adică pentru Hristos (v. 15).

Prin moartea Sa, Hristos transformă credincioșii de la viața care altădată era trăită pentru păcat și egoul său, la a trăi pentru Dumnezeu. Acum deci, întrucât ei sunt în Hristos, au devenit o nouă creație, iar lucrurile vechi s-au dus și toate s-au făcut noi (v. 17). El preia terminologia „noii creații“ din Isaia și o aplică la înnoirea făcută de Hristos în viețile credincioșilor, precum și pentru intrarea lor într-o nouă creație. Prin participarea în Hristos, credincioșii au fost înnoiți, au devenit o ființă nouă, care nu mai aparține vechii creații stăpânite de păcat, ci noii creații. În felul acesta, Pavel afirmă din nou doctrina justificării prin participarea în moartea și învierea lui Hristos. În Hristos, credincioșii au primit neprihănirea lui Dumnezeu (v.21), care a reconciliat lumea cu Sine prin Isus Hristos, fără a ține în socoteală păcatele lor (v.18-19).

În Efeseni 2:1-7, Pavel pune în contrast viața veche a credincioșilor cu viața nouă a credincioșilor, menționând și momentul transformării. El spune că viața veche era o viață de moarte spirituală, deoarece erau morți în greșelile și în păcatele lor (Ef. 2:1), viața veche a lor este după mersul lumii acesteia, adică în felul oamenilor fără de Dumnezeu, era sub stăpânirea puterilor malefice, a domnului puterii văzduhului și sub judecata eshatologică a lui Dumnezeu. Dar în ciuda acestei situații nefavorabile, au fost aduși la viață împreună cu Hristos (*sunezoopoiesen to Hristos*) (v. 5) și au fost înălțați deja împreună cu Hristos. La baza acestei

eliberări și transformări este harul lui Dumnezeu, bunătatea și dragostea cea mare a lui Dumnezeu.

Ultimul text pe care l-am abordat în acest capitol este cel din Coloseni 1:11-15. Importanța acestui text este dată de faptul că Pavel din nou pune în contrast viața veche a credincioșilor cu viața nouă, evidențiind momentul transformării. El apelează la cinci metafore pentru a arăta transformarea pe care a adus-o Hristos în viața credincioșilor. În Hristos, credincioșii au fost „*circumciși*“, nu cu o circumcizie fizică, ci cu una spirituală, care constă în dezbrăcarea poftelor firii pământești. A doua metaforă la care apelează Pavel este cea a botezului. „*Fiind îngropați împreună cu El prin botez și înviați în El și împreună cu El*“ (συνταφέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτισμῷ ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε) (v. 12). A treia metaforă pe care o folosește Pavel este cea a *morții și învierii*. Pavel folosește în această expresie două verbe prefixate de „*συν*“ (cu, împreună): „*συνταφέντες*“, care înseamnă „*îngropați împreună cu*“ și „*συνηγέρθητε*“, care înseamnă „*înviați împreună cu*“. A patra metaforă este cea a ștergerii „*zapisului*“, prin care Pavel exprimă iertarea, eliberarea de păcat și îndreptățirea. În final, Pavel folosește metafora „*dezbrăcării*“, pe care o folosește cu două înțelesuri. Mai întâi, o folosește pentru a descrie eliberarea credincioșilor de poftele firii pământești, iar cel de-al doilea sens este cel al dezbrăcării, al dezarmării puterilor malefice, sub stăpânirea cărora erau credincioșii înainte de convertire. Aceste lucruri le-au experimentat credincioșii în momentul convertirii, când au murit, au fost îngropați și înviați în Hristos, au fost transformați de la moartea spirituală la viața spirituală, au fost eliberați de păcat și puterea lui și au fost eliberați de puterile malefice, și astfel au primit neprihănirea lui Dumnezeu.

În al patrulea capitol, am vorbit despre „*contribuția Duhului Sfânt pentru viața nouă a credincioșilor*“, despre modul în care El regenerează credincioșii în momentul convertirii și modul în care îi abilitază credincioșii să trăiască noua viață. În prima parte a acestui capitol am arătat modul în care Duhul Sfânt face regenerarea credincioșilor (Tit 3:4-5; 1Cor. 6:11; 12:13). Pentru a face acest lucru, am arătat că Pavel în Epistola către Tit, mai întâi prezintă starea dinainte de convertire a credincioșilor, apoi prezintă transformarea adusă în momentul convertirii, precum și modul în care trebuie să trăiască credincioșii născuți din nou. Credincioșii au fost înnoiți prin „*spălarea nașterii din nou și prin înnoirea făcută de Duhul*“ (Tit 3:5). Această lucrare este prezentată și în 1Corinteni 6:11: „*ați fost spălați (ἀπελούσασθε), ați fost sfințiți (ἡγιάσθητε), ați fost socotiți neprihăniți (ἐδικαιώθητε), în Numele Domnului Isus Hristos și prin Duhul Dumnezeului nostru*“ și în 1Corinteni 12:13: „*Noi toți, în adevăr, am fost botezați de un singur Duh, ca să alcătuim un singur trup* (καὶ γὰρ ἐν ἑνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα

ἐβαπτίσθημεν) [...] și toți am fost adăpați dintr-un singur Duh (καὶ πάντες ἐν πνεῦμα ἐποτίσθημεν).

Am demonstrat nu doar că Duhul a înfăptuit această înnoire, ci și că El a fost așezat în inimile credincioșilor. În felul acesta, credincioșii au devenit un templu al lui Dumnezeu în mod colectiv (Biserica a devenit un templu a lui Dumnezeu, 1Cor. 3:16-17) și în mod individual (trupul credincioșilor a devenit un templu al Duhului Sfânt, 1Cor. 6:19). Prin Duhul credincioșii au fost pecetluiți, au primit o arvună a moștenirii noii creații (Ef. 1:11-14) și au fost înfiați (Gal. 4:4-7; Rom. 8:15-17). Dar nu doar atât, ci Duhul este cel care face posibilă trăirea noii vieți în Hristos, El fiind Cel care abilitază, adică dă putere credincioșilor să învingă faptele firii. Pentru lucrul acesta, Duhul i-a transformat din oameni firești în oameni duhovnicești, din oameni care trăiau altădată sub robia patimilor firii pământești, în oamenii care trăiesc pentru Dumnezeu, aducând roada Duhului (Rom. 8:1-14; Gal. 5:16-26).

În al cincilea capitol, am vorbit despre „puterea învierii lui Hristos; dimensiunea etică a învierii lui Hristos“. Am arătat că în gândirea lui Pavel, viața etică este strâns legată de transformarea adusă de participarea în Hristos și de înnoirea făcută de Duhul. Odată ce credincioșii au fost aduși la o viață nouă, eshatologică, nu este posibil ca ei să trăiască în alt fel decât în etica „noii creații“. Pentru a demonstra acest lucru, am apelat la câteva texte pauline în care este conectată teologia paulină de practica sau trăirea etică, cum sunt: Romani 6:15-23; 12:1-15:13; Efeseni 4:17-24; Coloseni 3:1-17 și 2Corinteni 3:1-4. Am demonstrat deja că în Romani 6:1-14, Pavel vorbește despre transformarea credincioșilor la o viață nouă prin participarea în Hristos, iar în continuarea acestui capitol (15-23) și în ultima parte a acestei cărți (12-16), el arată modul în care trebuie să trăiască credincioșii care au fost transformați de Hristos. Altădată, înainte de convertire, credincioșii erau în robia păcatului și a morții, dar acum, odată cu transformarea adusă de Hristos, credincioșii au devenit robi ai dreptății și trăiesc pentru Dumnezeu. Fundamentul trăirii etice este transformarea adusă de Hristos în viețile lor. Odată ce ei au fost aduși/înviați la o viață nouă prezentă, este inevitabilă trăirea etică, deoarece din această transformare decurge și trăirea etică și o înnoire permanentă (Rom. 12:1-2).

De asemenea, în Efeseni 2:1-7 Pavel vorbește despre aceeași transformare, iar în Efeseni 4:17-24 vorbește despre o luptă permanentă a credincioșilor pe care trebuie să o ducă toată viața în vederea înnoirii lăuntrice. În acest scop, credincioșii trebuie să dezbrace zilnic tot ce ține de viața veche, de trăirea în păcat și să îmbrace caracterul noii creații, a noului statut. Deja credincioșii au fost înnoiți, au fost îndreptățiți, au fost mântuiți, dar în același timp, ei trebuie să lupte toată viața pentru această înnoire.

Același lucru l-a făcut Pavel în scrisoarea către Coloseni, când în 1:11-15 a vorbit despre înnoirea făcută de Hristos în viețile lor, iar începând cu capitolul 3, el vorbește despre modul în care trebuie să trăiască credincioșii care au fost înnoiți de Hristos. În virtutea schimbării produse în viața lor, credincioșii sunt chemați să omoare permanent, adică să abandoneze, lucrurile care caracterizau viața fără Hristos, iar apoi sunt chemați să îmbrace, adică să adopte un nou fel de trăire. Acest lucru implică toate domeniile vieții, relațiile din cadrul familiei (relația dintre soț și soție, dintre copii și părinți), relațiile din domeniul muncii (relațiile dintre robi și stăpâni), modul în care trebuie să vorbească credincioșii și alte aspecte ale vieții. Trăind în felul acesta, credincioșii au devenit epistole vii, Evanghelie scrisă în mijlocul comunității în care trăiesc (2Cor. 3:1-4).

În cel de-al șaselea capitol, mai întâi, am realizat un sumar al lucrării, iar în a doua parte am căutat să oferim câteva directive concrete ce țin de trăirea credincioșilor în contextul postmodern. Am căutat mai întâi să identificăm câteva caracteristici ale postmodernismului, cum ar fi ateismul, relativismul, multiculturalismul, imigrația, globalizarea, criza sanitară cauzată de virusul Covid-19 precum și altele. Apoi, am căutat să oferim câteva direcții pentru trăirea creștină și pentru participarea credincioșilor la misiunea lui Dumnezeu. Am promovat faptul că odată ce credincioșii au fost transformați de Hristos, au devenit o Evanghelie scrisă, ei devenind scrisoarea lui Dumnezeu pentru generația actuală. Credincioșii sunt chemați să predice Evanghelia atât verbal, cât și practic, adică prin trăirea lor.

Prin urmare, necesitatea unei astfel de lucrări este dată de faptul că prea puțini autori au abordat problema vieții noi a credincioșilor prin participarea în narațiunea morții și învierii lui Hristos. Noile abordări asupra teologiei pauline au deschis drumul spre această abordare și astfel, viața nouă a credincioșilor a fost privită prin puterii învierii lui Hristos. De asemenea, necesitatea unei astfel de lucrări este izvorâtă din nevoia unei trăiri practice în puterea învierii. În Hristos, credincioșii au fost transformați în mod real și trăiesc în prezent viața nouă, dar bineînțeles, cu speranța că o vor trăi în mod deplin la Parusie. Am arătat că a trăi în puterea învierii înseamnă a fi înviat la o viață nouă prin participarea în moartea și învierea lui Hristos. Noile studii asupra teologiei pauline au facilitat înțelegerea învierii credincioșilor la o viață nouă prin participarea în Hristos.

Apostolul Pavel folosește limbajul morții și învierii pentru a descrie aducerea credincioșilor la o viață nouă în Hristos. Participarea credincioșilor la moartea și învierea lui Hristos presupune învierea credincioșilor de la viața de moarte spirituală, la cea de viață spirituală. Moartea împreună cu Hristos presupune unirea credincioșilor cu Hristos,

identificarea cu moartea lui Hristos și moartea față de păcat a credincioșilor. Învierea împreună cu Hristos presupune învierea credincioșilor la o viață nouă. Participarea credincioșilor în narațiunea morții și învierii lui Hristos presupune și îndreptățirea, eliberarea de păcat și puterea lui, transformarea etică și adoptarea caracterului lui Hristos și eticii noii creații. Duhul Sfânt (alături de cuvânt) este mijlocul prin care se produce înnoirea credincioșilor și contribuie la înnoirea permanentă a credincioșilor. Viața de înnoire a credincioșilor este un proces în care ei trebuie zilnic să abandoneze lucrurile vechii creații/vieți și să adopte lucrurile noii creații/vieți. Din transformarea credincioșilor la o viață nouă (prin participarea în Hristos) decurge trăirea etică. Viața nouă a credincioșilor implică toate domeniile vieții. Credincioșii sunt chemați să trăiască viața nouă în societate. Credincioșii contribuie la răspândirea Evangheliei prin întruparea ei.

Lucrarea de față deschide totodată orizonturi noi de cercetare. Noi nu am făcut un studiu exhaustiv asupra subiectului, ci doar am dat câteva direcții, căutând să arătăm care este semnificația morții și învierii lui Hristos pentru viața credincioșilor, cum transformă învierea lui Hristos viața credincioșilor, cum trăiesc credincioșii care au devenit o nouă creație în Hristos, ce înseamnă a trăi în puterea învierii, și am deschis ușile către noi cercetări, atât în teologia paulină, cât și în restul literaturii biblice. Considerăm că ar fi necesară o studiere a modului în care este conectată viața nouă a credincioșilor de moartea și învierea lui Hristos în Epistola către Evrei, Epistola lui Iacov, Epistolele lui Petru și în mod deosebit, în cele ale lui Ioan.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Alexander**, Estrela Y., *The Spirit of God: Christian Renewal in African American Pentecostalism*, în Jeffrey W. Barbeay and Beth Felker Jones, Eds., *Spirit of God: Christian Renewal in the Community of Faith*, Illinois, IVP Academic.
- Anderson**, Garwood P. *Paul's New Perspective: Charting a Soteriological Journey*, Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, Kindle Edition, 2016.
- Bachelard**, Sarah, *Resurrection and Moral Imagination*, Dorchester, Ashgate Publishing, 2014.
- Barrick**, William D., *The New Perspective and „Works of the Law“*, (Gal, 2:16 and Rom. 3:20), în *Theology Master Seminary Journal*, Fall, 2005, p. 277-292.
- Beale**, G. K., *The Old Testament Background of Reconciliation in 2 Corinthians 5-7 and Its Bearing on the Literary Problem of 2 Corinthians 6:14-7:1*, în *New Testament Studies*, Vol. 35, 04, Cambridge Journals, 1989.
- Beasley-Murray**, G. R., *Baptism in the New Testament*, Grand Rapids, Michigan, William B. Eerdmans, 1962.
- Beasley-Murray**, G.R., *Dying and Rising with Christ*, în Gerald F Hawthorne et. al., Eds., *Dictionary of Paul and His Letters: A Compendium of Contemporary Biblical Scholarship*, Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, 1994.
- Beker**, Christiaan J., *Paul the Apostle: The Triumph of God in Life and Thought*, Philadelphia, Fortress Press, 1980.
- Bird**, Michael F., *The Saving Righteousness of God: Studies on Paul, Justification and the New Perspective*, Paternoster Biblical Monographs, Eugene, Oregon, Wipf & Stock, 2007.
- Bird**, Michael F., *Bibliography on the New Perspective on Paul*, în *The Saving Righteousness of God: Studies on Paul, Justification, and the New Perspective*, Milton Keynes, Paternoster/Eugene, Wipf & Stock, 2007, p. 196-211.
- Brown**, Paul J., *Body, Resurrection and Ethics in 1 Cor. 15: Connecting Faith and Morality in the Context of Greco-Roman Mythology*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2014.
- Brown**, Schuyler, *The Resurrection of Jesus in the Life of the Christian*, în *Worship*, Vol. 45, Nr. 9.

- Bruce**, F. F., *Paul and the Law in Recent Research*, în Barnabas Lindars (Ed.), *Law and Religion: Essays on the Place of the Law in Israel and Early Christianity*, Cambridge, James Clarke, 1988, p. 115-125.
- Campbell**, Constantine R., *Paul and Union with Christ: An Exegetical and Theological Study*, Grand Rapids, Michigan, Zondervan, 2012.
- Constantineanu**, Corneliu, *Interpretarea narativă în teologia paulină*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2009.
- Constantineanu**, Corneliu, *Instruments of Justice: Biblical Contributions to a Public Theology of Engagement*, in *Eastern European Context în International Journal of Public Theology*, Brill, 14, 2020.
- Constantineanu**, Corneliu, *Narrative Readings in Paul I: Methodological Considerations on Some Recent Developments*, în Marcel Măcelaru și Corneliu Constantineanu, *Theological Pilgrimages*, Evandeoski Teološki Fakultet, *Collected Faculty Papers, 2007-2009*, Evandeoski Teološki Fakultet, Osijek, 2009.
- Constantineanu**, Corneliu, *The Isaianic Background of 2 Corinthians 5:11–7:1: A Substructure of the Social Dimension of Reconciliation*, în Corneliu Constantineanu și Marcel Măcelaru, *Bible, Culture, Society*, Evandeoski Teološki Fakultet, Osijek, 2009.
- Constantineanu**, Corneliu, *The Isaianic Background of 2 Corinthians 5:11–7:1: A Substructure of the Social Dimension of Reconciliation*, în Corneliu Constantineanu și Marcel Măcelaru, *Bible, Culture, Society*, Evandeoski Teološki Fakultet, Osijek, 2009.
- Constantineanu**, Corneliu, *Trăiți în pace. Dimensiunea socială a reconcilierii în teologia paulină*, Oradea/Cluj-Napoca, Casa Cărții/Risoprint, 2013.
- De Boer**, Martinus C., *Galatians: A Commentary*, NTL, Louisville, Westminster John Knox, 2011.
- Du Toit**, Philip, *Paul and Israel: Flesh, Spirit and Identity*, Unpublished Ph.D. Dissertation, Stellenbosch University, Stellenbosch, South Africa, 2013.
- Dunn**, James D. G., *Works of the Law and the Curse of the Law, Galatians 3:10-14*, *New Testament Studies*, Vol. 31, Cambridge, Cambridge University Press, 1985.
- Dunn**, James D. G., *An Insider's Perspective in Wright's Version of the New Perspective on Paul*, în Christoph Heilig, Thomas J. Hewitt, and Michael F. Bird, Eds., *God and the Faithfulness of Paul, A Critical Examination of the Pauline Theology of N. T. Wright*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2016.
- Dunn**, James D. G., *Jesus, Paul and the Law: Studies in Mark and Galatians*, Louisville, Westminster John Knox, 2009.

- Dunn**, James D. G., *The Theology of Paul the Apostle*, Grand Rapids, Michigan, William B. Eerdmans, 2006.
- Dunn**, James D. G. *The Gospel According to St. Paul*, în Stephen Westerholm (Ed.), *The Blackwell Companion to Paul*, Chichester, UK., Wiley-Blackwell, 2014, p. 139-153.
- Dunn**, James D. G., *The New Perspective on Paul*, BJRL 65, 1983, p.195-222.
- Eastman**, Susan Grove, *Paul and the Person: Reframing Paul's Anthropology*, Grand Rapids, Michigan, Williams B. Eerdmans, 2017.
- Eastman**, Susan, *Recovering Paul's Mother Tongue, Language and Theology in Galatians*, Grand Rapids, Michigan, Williams B. Eerdmans, 2007.
- Fee**, Gordon D., *Freedom and the Life of Obedience (Galatians 5:1-6:18)*, în *Review and Expositor*, SAGE Journal, 91, 1994.
- Fee**, Gordon D., *God's Empowering Presence: The Holy Spirit in Letters of Paul*, Peabody Massachusetts, Hendrickson Publishers, 1994.
- Fee**, Gordon D., *God's Empowering Presence: The Holy Spirit in the Letters of Paul*, Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 1994.
- Fee**, Gordon D., *Pavel, Duhul și poporul lui Dumnezeu*, Oradea, Casa Cărții, 2010.
- Fee**, Gordon D., *The First Epistle to the Corinthians*, New International Commentary of the New Testament, Grand Rapids, Michigan, William B. Eerdmans, 1987.
- Filip**, Vasile, 2020, *Aduși la viață împreună cu Hristos; O analiză exegetică și teologică a pericopei Efeseni 2:1-7*, în Corneliu Constantineanu, Marcel V. Măcelaru, Teofil Stanciu, Laurențiu Petrila (coord.), *Teologie și spațiu public. Studii și cercetări teologice contemporane*, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu“, articol în curs de publicare.
- Filip**, Vasile, 2021, *Dimensiunea teologică și practică a vieții în Hristos: O analiză asupra modului în care Apostolul Pavel îmbină teologia cu practica în Epistola către Romani*, în Alina Pădurean, Adela Drăucean, Simona Stoia, (coord.), *Perspective actuale în științele socio-umane*, Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, 2021, articol în curs de publicare.
- Filip**, Vasile, 2021, *Participarea în Hristos în teologia paulină: O privire generală asupra modului în care vede Apostolul Pavel participarea în Hristos*, articol trimis spre publicare în *Caesura*, 2022.
- Filip**, Vasile, 2021, *Prin Duhul faceți să moară faptele firii: Rolul etic al Duhului Sfânt în Romani 8:1-14*, articol trimis spre publicare în *Pleroma*, 2021.
- Filip**, Vasile, *Interpretări recente ale teologiei pauline cu referire la specifică la viața creștină și puterea învierii lui Hristos*, în Alina Pădurean, Adela Drăucean, Simona Stoia,

- (coord.), *Provocări și tendințe actuale în științele socio-umane – Current Perspective in social sciences*, Arad, Editura Universității „Aurel Vlaicu“, 2020, p. 283-294.
- Furnish**, Victor Paul, *Living to God, Walking in Love: Theology and Ethics in Romans*, în *Reading Paul's Letter to the Romans*, Jerry L. Summey, Eds., Atlanta, Society of Biblical Literature, 2012.
- Furnish**, Victor Paul, *Theology and Ethics in Paul*, Louisville, Westminster John Knox Press, 2009.
- Golea**, Gabriel, *The New Perspective on Paul: An Objective Ally or a Real Challenge for Understanding the Pauline Statements on the Law? Some General Considerations with Implications for Eschatological Expectations and Adventist Hermeneutic*, European Theology Teachers Convention, Bucharesti, 2011.
- Gorman**, Michael J., *Becoming the Gospel: Participation and Mission in Paul*, Michigan, Grand Rapids, Williams B. Eerdmans, 2015.
- Gorman**, Michael J., *Cruciformity: Paul's Narrative Spirituality of the Cross*, Grand Rapids, Michigan, Williams B. Eerdmans, 2001.
- Gorman**, Michael J., *Inhabiting the Cruciform God: Kenosis, Justification, and Theosis in Paul's Narrative Soteriology*, Grand Rapids, Michigan, William B. Eerdmans, 2009.
- Gorman**, Michael, J. *Cruciformity: Paul's Narrative Spirituality of the Cross*, Grand Rapids, Michigan, William B. Eerdmans, 2001.
- Gorman**, Michael, J., *Participating in Christ, Explorations in Paul's Theology and Spirituality*, Michigan, Grand Rapids, Baker Academic, 2019.
- Gorman**, Michael, *Romans: The First Christian Treatise on Theosis*, în *Journal of Theological Interpretation*, 5.1, 2011 (13-34).
- Gorman**, Michael, *Paul's Paradoxical Practice of Participation in Christ*, *Ex Auditu*, An International Journal for the Theological International of Scripture, 33, 2017.
- Hafemann**, S. J., *Paul and His Interpreters*, în Gerald F Hawthorne et al., Eds., *Dictionary of Paul and His Letters A Compendium of Contemporary Biblical Scholarship*, Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, 1994.
- Harrisville**, Roy A., *The Concept of Newness in the New Testament* in *Journal of Biblical Literature*, 74, 69 June, 1955.
- Hays**, Richard B., *Faith of Jesus Christ; The Narrative Substructure of Galatians 3:1-4:11*, The Biblical Resource Series, Astrid B. Beck și David Noel Freedman, Eds., Grand Rapids, Michigan; Cambridge, U. K., William B. Eerdmans, 2002.
- Hays**, Richard B., *The Faith of Jesus Christ: The Narrative Substructure of Galatians 3:1-4:11*, Chicago, Scholars Press, 1983.

- Hooker**, Morna D., *Pistis Hristoy*, în *New Testament Studies*, 35, 1989, p. 321-342.
- Hooker**, Morna D., *Paul: A Beginner's Guide*, Oxford, Oneworld, 2008.
- Hooker**, Morna, *From Adam to Christ: Essays on Paul*, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.
- Johnson**, Luke Timothy, *Life-Giving Spirit: The Ontological Implications of Resurrection*, în *Stone-Campbell Journal*, Vol. 15, 2012.
- Johnston**, Philip S., *Death and Resurrection* în Desmond T. Alexander & Brian S. Rosner (Ed.), *New Dictionary of Biblical Theology* (Electronic ed.), Downers Grove, Ed. InterVarsity Press, 2000.
- Keesmaat**, Sylvia C., *Paul and his Story: (Re)Interpretation of Exodus Tradition*, JSNTS 181, Sheffield, Sheffield Academic Press, 1999.
- Kim**, Seyoon, *2Corinthians 5:11-21 and the Origin of Paul's Concept of Reconciliation*, în *Paul and The New Perspective: Second Thoughts on the Origins of Paul's Gospel*, Grand Rapids, Michigan, Williams B. Eerdmans, 2002.
- Kim**, Seyoon, *Paul and the New Perspective: Second Thoughts on The Origin of Paul's Gospel*, Grand Rapids, Michigan, Mohr Siebeck, 2002.
- Kim**, Seyoon, *The Origin of Paul's Gospel*, Tübingen, Mohr, 1981.
- Kuo-Yu Tsui**, Teresa, *Living with the Risen Christ: Reading Romans 6:8-11 in Light of Paul's Christ Mysticism*, Sino-Christian Studies, Chung Yuan Christian University, Department of History National Chengchi University Taiwan, 2016.
- Kuo-Yu Tsui**, Teresa, *'Baptized into His Death' (Rom 6,3) and 'Clothed with Christ' (Gal 3,27): The Soteriological Meaning of Baptism in Light of Pauline Apocalyptic*, *Ephemerides Theologicae Lovanienses*, Vol. 88, 4, 2012, 395-417.
- Levenson**, J. R., *Resurrection and the Restoration of Israel*, în John D. Barry, (Ed.), *The Lexham Bible Dictionary*, Bellingham, WA., Lexham Press, 2015.
- Levinson**, J. R. *Creation and New Creation*, în Gerald F Hawthorne et al., Eds., *Dictionary of Paul and His Letters A Compendium of Contemporary Biblical Scholarship* Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, 1994.
- Longenecker**, Bruce W., *Lifelines: Perspectives on Paul and the Law*, *Anvil* 16, 2, 1999, 125-130.
- Longenecker**, Bruce, *The Narrative Dynamics in Paul: A Critical Assessment*, Louisville, Westminster John Knox, 2002.
- Macaskill**, Grand, *Living in Union with Christ: Paul's Gospel and Christian Identity*, Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 2019.

- Macaskill**, Grand, *Union with Christ in the New Testament*, Oxford, Oxford University Press, 2013.
- Moltmann**, Jürgen, *Theology of Hope: On the Ground and the Implications of a Christian Eschatology*, Translated by James W. Leitch, Viborg, SCM Press, 2002.
- Moltmann**, Jürgen, *The Presence of God's Future: The Risen Christ*, in *Anglican Theology Review*, 89, 4, 2007.
- Moltmann**, Jürgen, *The Crucified God, The Cross of Christ as the Foundation and Criticism of Christian Theology*, Trans. R.A. Wilson and John Bowden, London, SCM Press, 1974.
- Moltmann**, Jürgen, *The Spirit of Life, A Universal Affirmation*, Minneapolis, Fortress Press, 1992.
- O'Donovan**, Oliver, *Resurrection and Moral Order: An Outline for Evangelical Ethics*, Second Edition, Grand Rapids, Michigan, William B. Eerdmans, 1994.
- Oprean**, Daniel G., *Theology of Participation: A Conversation of Traditions*, Langham Monographs, 2019.
- Orpenza**, B. J., The New Perspective on Paul and Post-New Perspective on Paul: A Bibliography, [https://www.academia.edu/41890352/The New Perspective on Paul and Post New Perspective on Paul A Bibliography](https://www.academia.edu/41890352/The_New_Perspective_on_Paul_and_Post_New_Perspective_on_Paul_A_Bibliography) - accesat în 02.04.21.
- Owen**, Paul L., *The Works of the Law in Romans and Galatians: A New Defense of the Subjective Genitive*, in *Journal of Biblical Literature*, Vol. 126, 3, The Society of Biblical Literature, 2007.
- Petersen**, Douglas, *Stories of Grace: Pentecostals and Social Justice*, in Jeffrey W. Barbeay and Beth Felker Jones, Eds., *Spirit of God: Christian Renewal in the Community of Faith*, Illinois, IVP Academic.
- Peterson**, Norman, *Rediscovering Paul, Philemon and the Sociology of Paul's Narrative World*, Philadelphia, Fortress Press, 1985.
- Powers**, Daniel, *Salvation through Participation: An Examination of the Nation of the Believers*, CBET 29, Leuven, Peters, 2001.
- Sanders**, E. P., *Paul and Palestinian Judaism: A Comparison of Patterns of Religion*, Fortress Press, Minneapolis, 1989.
- Sanders**, E. P., *Comparing Judaism and Christianity, Common Judaism, Paul, and the Inner and Outer in Ancient Religion*, 1-27. Minneapolis, Fortress, 2016.
- Sanders**, E. P., *Judaism: Practice and Belief*, 63 B.C.E., 66 C.E. London, SCM, 1992.
- Sanders**, E. P., *Patterns of Religion in Paul and Rabbinic Judaism, A Holistic Method of Comparison*, HTR 66, 173, p. 455-478.

- Sanders, E. P.**, *Paul and Palestinian Judaism: A Comparison of Patterns of Religion*, London, SCM, 1977.
- Sanders, E. P.**, *Paul, the Law, and the Jewish People*, Philadelphia, Fortress, 1983.
- Sanders, E. P.**, *Paul: The Apostle's Life, Letters, and Thought*, Minneapolis, Fortress, 2015.
- Sanders, E. P.**, *The Covenant as a Soteriological Category and the Nature of Salvation in Palestinian and Hellenistic Judaism, Jews, Greeks, and Christians: Studies in Honor of W. D. Davies*, in R. Hammerton-Kelly and Robin Scroggs, Eds., Leiden, Brill, 1976, p. 11-44.
- Schnelle, Udo**, *Apostle Paul: His Life and Theology*, Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 2005.
- Schreiner, T. R.**, *Paul: A Reformed Reading*, in M. F. Bird, Ed., *Four Views on the Apostle Paul*, Grand Rapids, Michigan, Zondervan, 2012.
- Schreiner, T. R.**, *Penal Substitution View*, in P. R. Eddy & J. Beilby, Eds., *The Nature of the Atonement: Four Views (67-98)*, Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press Academic, 2006.
- Schweitzer, Albert**, *Mysticism of Paul the Apostle*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1998.
- Schweitzer, Albert**, *Paul and his Interpreters: A Critical History*, New York, Schocken Books, 1964.
- Stendahl, K.**, *Paul Among Jews and Gentiles and Other Essays*, Philadelphia, Fortress Press, 1976.
- Stuhlmacher, Peter**, *The Apostle Paul's View Righteousness, in Reconciliation, Law and Righteousness*, Essays in Biblical Theology, Philadelphia, Fortress Press, 1986.
- Stuhlmacher, Peter**, *N. T. Wright's Understanding of Justification and Redemption*, in Christoph Heilig, Thomas J. Hewitt, and Michael F. Bird, Eds., *God and the Faithfulness of Paul, A Critical Examination of the Pauline Theology of N. T. Wright*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2016.
- Thompson, Michael**, *Clothed with Christ: The Example and Teaching of Jesus in Romans 12:1-15:13*, in *Journal for the Study of the New Testament*, Supplement Series, 56, London, Bible College, Sheffield Academic Press 1991.
- Tinsley, E. J.**, *Imitation of Christ* in James F. Childress and John Macquarrie, *A New Dictionary of Christian Ethics*, London, 1986/1995.
- Vanhooser, Kevin J.**, *The Spirit of Light After the Age of Enlightenment: Reforming/Renewing Pneumatic Hermeneutics via the Economy of Illumination*, in Jeffrey W. Barbeay and

- Beth Felker Jones, Eds., *Spirit of God: Christian Renewal in the Community of Faith*, Illinois, IVP Academic.
- VanLandingham**, Chris, *Judgment & Justification in Early Judaism and the Apostle Paul*, Hendrickson Publishers, 2006.
- Volker**, Rabens, *The Faithfulness of God and Its Effects on Faithful Living: A Critical Analysis of Tom Wright's Faithfulness to Paul's Ethics*, in Christoph Heilig, Thomas J. Hewitt, and Michael F. Bird, Eds., *God and the Faithfulness of Paul, A Critical Examination of the Pauline Theology of N. T. Wright*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2016.
- Volker**, Rabens, *The Holy Spirit and Ethics in Paul, Transformation and Empowering for Religious Ethical Life*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2010.
- Watson**, Francis, *Paul, Judaism, and the Gentiles: a Sociological Approach*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989.
- Willis**, J. R., *Resurrection* in James D. D. Hasting et. al., Eds., *Dictionary of the Bible*, New York, Charles Scribner's Sons, 1909.
- Wills**, Garry, *What Jesus Meant*, New York, Viking Penguin, 2006.
- Witherigton III**, B., *Jesus, Paul and the End of the Word: A Comparative Study in New Testament Eschatology*, Downers Grove, IVP, 1992.
- Witherington III**, Ben, *Grace in Galatia; A Commentary on St. Paul's Letter to the Galatians*, Grand Rapids, Michigan, William B. Eerdmans, 1998.
- Witherinton III**, Ben, *Paul's Narrative Thought World: The Tapestry of Tragedy and Triumph*, Louisville, Westminster/John Knox Press, 1994.
- Wright**, N. T., *Gospel and Theology in Galatians* in Ann L. Jervis and Peter Richardson, Eds., *Gospel in Paul: Studies on Corinthians, Galatians and Romans for Richard N. Longenecker*, *Journal for the Study of the New Testament*, Supplement Series 108, Sheffield, Sheffield Academic Press, 1994.
- Wright**, N. T. *The Letter to the Galatians: Exegesis and Theology*, in Joel B. Green and Max Turner, Eds., *Between Two Horizons: Spanning New Testament Studies and Systematic Theology*, Grand Rapids, Michigan, Williams B. Eerdmans, 2000.
- Wright**, N. T., *Colossians and Philemon*, An Introduction and Commentary, Nottingham, InterVarsity Press, 2008.
- Wright**, N. T., *Gospel and Theology in Galatians* in Richard N. Longenecker et al., Eds., *Gospel in Paul: Studies on Corinthians, Galatians, and Romans for Richard N. Longenecker*, *Journal for the Study of the New Testament* 108, Sheffield, England, Sheffield Academic Press, 1994.

- Wright, N. T.**, *Justification: The Biblical Basis and Its Relevance for Contemporary Evangelicalism*, in *The Great Acquittal: Justification by Faith and Current Christian Thought*, T. Baker et al., Eds., London, Collins, 1980.
- Wright, N. T.**, *Paul and His Recent Interpreters*, Minneapolis, Fortress Press, Kindle Edition, 2015.
- Wright, N. T.**, *Paul and the Faithfulness of God*, Minneapolis, Minnesota, Fortress Press, 2013.
- Wright, N. T.**, *Paul: In Fresh Perspective*, Minneapolis, Fortress, 2005.
- Wright, N. T.**, *Resurrection from the Dead* in Kevin J. Vanhoozer, *Dictionary for Theological Interpretation of the Bible*, Grand Rapids, Michigan, Baker Academic Press, 2005.
- Wright, N. T.**, *Romans and the Theology of Paul*, in David M. Hay & E. Elizabeth John, *Paul Theology*, Vol. III, Minneapolis Fortress, 1995.
- Wright, N. T.**, *Romans, Paul for Everyone*, SPCK, Westminster, John Knox Press, 2004.
- Wright, N. T.**, *The Climax of the Covenant: Christ and the Law in Pauline Theology*, Minneapolis, Fortress, 1991.
- Wright, N. T.**, *The Letter to the Galatians: Exegesis and Theology*, in Joel B. Green and Max Turner, Eds., *Between Two Horizons: Spanning New Testament Studies and Systematic Theology*, Grand Rapids, Michigan, William B. Eerdmans, 2000.
- Wright, N. T.**, *The New Testament and the People of God*, London, Society for Promoting Christian Knowledge, 1992.
- Wright, N. T.**, *The Shape of Justification*, Bible Review, 17, April 2001.
- Wright, N. T.**, *What Saint Paul Really Said: Was Paul of Tarsus the Real Founder of Christianity?* Grand Rapids, Michigan, William B. Eerdmans, 2014.
- Wright, N. T.**, *What Saint Paul Really Said: Was Paul of Tarsus the Real Founder of Christianity?* Grand Rapids, Michigan, William B. Eerdmans, 1997.
- Wright, N. T.**, *Justification: God's Plan and Paul's Vision*, Grand Rapids, Michigan InterVarsity Press, 2009.
- Wright, N. T.**, *Paul and His Recent Interpreters: Some Contemporary Debates*, Minneapolis, Fortress, 2015.
- Wright, N. T.**, *Resurrection Narratives*, in Kevin J. Vanhoozer, Eds., *Dictionary for Theological Interpretation of the Bible*, Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 2005.
- Wright, N. T.**, *New Perspectives on Paul*, Paper given at the 10th Edinburgh Dogmatics Conference, Aug. 25-28, Rutherford House Conference, 2003.
- Wright, N. T.**, *The Resurrection of the Son of God*, Minneapolis, Fortress Press, 2003.
- Yinger, Kent L.**, *The New Perspective on Paul*, Eugene, Oregon, Cascade Books, 2011.

Yinger, Kent L., *Paul, Judaism, and Judgment according to Deeds*, SNTSMS 105. Cambridge, Cambridge University Press, 1999.